

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**ECCLESIASTICAE || DISCIPLINÆ || LIBRI SEX: || DE
CANONICA ET MO- || nastica Disciplina collapsa
restau- || randa, pristinoque nitori || restituenda. ||**

Schulting, Cornelius

Coloniae Agrippinae, 1599

VD16 ZV 14233

2. Disciplina Romanæ Reipub. comparata cum disciplina Ecclesiast.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63372](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-63372)

*Speculator de Dei Prouidentia, praedestinatione, Ad-
uentu Antichristi, eius Operibus, de resurre-
ctione, die Iudicij, de Inferno,
Aeterna vita.*

Burchardus libr. 20. postremo Isidorus. Parte
12. Iuo Parte 17. Hæc est generalis Harmonia &
Collatio Canonice Disciplinæ siue Politicæ Ec-
clesiasticæ aut Thesauri & Corporis Canonum.
Porro si quis magis specialem singulorum Cano-
nū de indiuiduis & singulis Canonicis materijs
Decretorum Harmoniam atq; consonantiam le-
gere desiderat, adeat Corpus Decretorū Gratia-
ni nouissimè sub 3. Pontificibus & postremò Gre-
gorio 13. correctum & inueniet in omnibus & sin-
gulis Canonibus Gratiauum non modo cum tri-
bus illis Isidoro, Burchardo Iuone, sed etiam cū
Decretis Cresconij, Anselmi, Deusdedit Cardi-
nalis Gregorij Presbyteri, qui Volumen suum Po-
lycarpum, inscripsit collatum atque compara-
tum, & sic habebit Disciplinæ Ecclesiasticæ Cor-
pus & Thesaurum locupletissimum. consulantur
marginalia ad singula capita & canones.

CVPVT IIII.

*Illustratum argumentum Disciplina Ecclesiastica &
& Politia exemplo, imitatione & similitudi-
ne Disciplina præstantissima & flo-
rentissima Reip. Rom.*

INter omnes Monarchias & Respublicas Rom.
Rempubicam florentissimam fuisse ac diutis-
simè

tiffimè potiffimum ob vigorem Disciplinæ stetit omnino extra controuersiam pono. Paulus Orosius libr. 7. cap. 2. & libri 2. capit. 1. Romanum cum Babylonico imperio comparans facilè Romano imperio primas partes attribuit. Stadius in argumento Prologi Flori Romanum Imperiū per strictam & rigidam Disciplinam militarem maxime floruisse minimè diffiretur. Cicero Oratione in Pisonem folio tertio. Censoriam Disciplinam quadringentis annis seruata, per Pisonem è medio sublatam ipsi acriter exprobat, qua singulis lustris seu quinquennijs mores ciuium emendabantur verba Ciceronis hæc sunt. Quadringentos annos legem Iudicum rationemque Censoriam tenueramus, quam potestatem minuere, quo minus de nostris moribus quinto quoque anno iudicaretur, nemo tam effusè petulans conatus est. hæc sunt O Carnifex in gremio sepulta consulatus tui. hætenus Cicero Valerius Maximus libr. 12. cap. 9. De Censoria seueritate nouem præclara ex Romana Republ. exempla commemorat, ex quibus tantum ego tria insignia omiffis alijs recitabo. Prius audiamus, quã pulchrè Valerius præfetur in hæc materiam Castrensis Disciplinæ tenaciffimum vinculum, & militaris rationis diligens obseruatio, admonet me, vt ad censuram pacis magistram custodemque transgrediar. Nam vt opes populi Romani in tantam amplitudinem, Imperatorum virtutibus excesserunt, ita probitas & continentia censorio supercilio est examinata. Opus effectu par bellicis laudibus. Quid enim prodest foris esse

stre.

strenuum, si domi malè viuitur? Expugnentur licet vrbes, corripiantur gentes, regnis iniiciantur manus; nisi foro & Curiz officium ac verecundia sua constiterit, partarum rerum æquatus coelo cumulus, sedem stabilem non habebit. ad rem igitur pertinet nosse, atque adeò recordaris acta Censoriz potestati quartum Valerij exemplum ex c. 2. primo loco collocabo. Quid de Fabricio Luscini censura loquar? narrauit omnis ætas & deinceps narrabit, ab eo Cornelium Rufini duobus consulatibus & dictatura speciosissimè functum, quod decem pondo vasa argentea comparasset, perinde ac malo exemplo luxuriosum in ordine senatorio retentum non esse. Ipsæ medijsfidius literæ seculi nostri mihi obstupescere videntur, cum ad tantam seueritatem referendam ministerium accommodare coguntur, ac vereri ne non nostræ vrbis acta commemorare existimentur.

Vix enim credibile est intra idem pomerium decem pondo argenti, & inuidiosum fuisse censum & inopiam haberi contemptissimam. M. autem Antonius, & L. Flaccus Censores Duronium senatu mouerunt, quod legem de coercendis conuiuiorum sumptibus latam tribuns plebis abrogauerat, mirifica notæ causa. Quam enim impudenter Duronium Rostra conscendit, illa dicturus, Freni iniecti sunt vobis quirites nullo modo perpetiendi, alligati & constricti estis amaro vinculo seruituris: Lex enim lata est, quæ vos esse frugi iubet: abrogemus igitur istud horrificæ

vetu-

*Liuius l. 14.
Plutarchus
in Sulla Gel-
lius in No-
tibus Atti-
cis.*

vetustatis rubigine obsitum imperium. Etenim quid opus libertate, si volentibus luxu peri re nō licet? sequuntur duo eiusdem generis exempla, eaque erit satis adiecisse. G. Cotta, cum à L. Metello & Ca. Domitio Censoribus Senatu motus esset, postea Censor factus est. Item M. Valerius Messala censoria nota perstrictus censoria post-

Vide Valerium l. 8. ca. 6. De his qui commiserunt quæ in alijs vindicarunt & l. 5. ca. 8. Qui seueri contra liberos c. 9. lib. 5. Qui moderati contra suspectos liberos.

De Romana Disciplina locus preclarus inuenitur apud Cornelium Tacitum li. 3. Annalium cap. 11.

modum potestate imperavit. Quorum ignominia virtutem acuit: eius rubore excitati, omnibus virib. incubuerūt, vt digni ciuib. viderentur quibus dari potius, quam obijci Censura deberet. Idem Valerius lib. 6. cap. 3. de Seueritate. districtæ ait & inexorabiles vindictæ utilia legum munimenta, exempla profert 12. interna, externa tria vocat seueritatem rigidam custodem ac vindicē Libertatis, sed pro dignitate & disciplina æquæ grauem. Quæstor Cornelius propter vitam inhonestè actam sine vlllo prouinciali ministerio, tantum non lege repetundarum damnatus est. hanc ille animaduersionem meruit Consimili seueritate senatus postea vsus est, vt de his, quæ sacris Bacchanalium incestæ vitæ fuerant, inquirerent: à quibus cum essent multæ damnatæ, cognati intra domos in omnes animaduenterunt, lateq; patens opprobrij deformitas seueritate supplicij emendata est. Quia quantum ruboris ciuitati nostræ mulieres, turpiter se gerendo incusserunt, tantum laudis grauiter punitæ attulerunt. Metellus vxorum, quod vinum bibisset, fustim interemit. idq; factum non accusatore tantum, sed & reprehensore caruit vnoque existimante, optimo illam exemplo violatæ sobrietatis poenas dedisse

disse vel pependisse. Et sanè quæcunque foemina
 vini vsum immoderatè appetit, omnibus & vir-
 tutibus ianuam claudit & delictis aperit. Lace-
 demonij libros Archilochi è ciuitate sua expor-
 tari iusserunt, quod eorum parum pudicam ac
 verecundam lectionem arbitrabantur. noluerunt
 enim ea liberorum suorum animos instrui, ne
 plus moribus noceret, quam ingenijs prodesset.
 Cicero in 2. Oratione ad Caium Cæsarem de Re-
 pub. ordinanda. Plebs eò liberè agitabat, quia nul-
 lius potentia super leges & disciplinam erat: ne-
 que diuitijs aut superbia, sed bona fama factisq;
 fortibus, nobilis ignobilem anteibat: humilli-
 mus quisque in armis, aut militia, nullius hone-
 stæ rei egens, satis sibi, satisque patriæ erat. Sed v-
 bi eos paulatim expulsos agris, inertia atque in-
 opia incertas domos habere subegit: cœpere a-
 lienas opes petere, libertatem suam cum Repub.
 venalem habere. Ita paulatim populus, qui erat
 dominus & cunctis gentibus imperitabat, dila-
 plus est: & pro communi imperio priuaram sibi
 quisque seruitutem peperit. hæc igitur multitu-
 do primum malis moribus imbuta: deinde in ar-
 tes vitalesque varias disparata, nullo modo inter se
 congruens, parum mihi idonea videtur ad cape-
 scendam Rempub. paulò post in eadem oratione.
 Vbi igitur eos in ciuitatem adduxeris, quoniam
 quidem renouata plebs erit in ea maxime animû
 exercitato vt colantur boni mores, concordia in-
 ter veteres & novos ciues coalescat. Sed multò
 maximum bonum Patriæ ciuibus, tibi, liberis,
 postremò humano generi pepereris, si studium
 pecu-

pecuniæ aut sustuleris, aut, quoad res feret, minueris aliter neque priuata res, neq; publica, neque domi, neq; militiæ regi potest. Nam vbi cupiditas diuitiarum inuasit, neq; disciplina, neq; artes bonæ, neque ingenium vllum satis pollet: quin animus magis aut minus maturè, postremò tamen succumbat. Sæpe iam audiui qui reges, quæ ciuitates & nationes per opulentiam magna imperia amiserint, quæ per virtutem inopes ceperant. Id adeo haud mirandum est. Nam vbi bonus deteriorum diuitijs magis clarum, magisque acceptum videt, primò æstuat multa que in petore voluit: sed vbi gloria honorem magis indies, virtutem opulentia vincit, animus ad voluptatem à vero deficit, quippe gloria alitur industria, vbi eam dempseris ipsa per se virtus amara atque aspera est. postremò vbi diuitiæ claræ habentur, ibi omnia bona vilia sunt fides, probitas, pudor & pudicitia. Nam ad virtutem vna & ardua via est, ad pecuniam, qua cuique libet, nititur, & malis & bonis rebus ea creatur, ergo in primis auctoritatem pecuniæ demito, neque de capite, neque de honore ex copijs quisquam magis aut minus iudicauerit, si neque prætor neque Consul ex opulentia, verum ex dignitate creetur. Virtute alius altum anteire properet. Nec ego magna remedia contra diuitias statuo. Nam perinde omnes res laudantur, atque appetuntur, vt earum rerum vsus est, malicia præmijs exercetur. vbi ea dempseris, nemo omnino gratuito malus est.

Cæterum auaritia bellua fera, immanis, intolerant.

leranda est: quò intendit, oppida, agros, fana, at-
 que domos vastat, diuina cum humanis permis-
 cet, neque exercitus, neque moenia obstant, quò
 minus in sua penetret, fama, pudicitia, liberis pa-
 tria atque parentibus cunctos mortales spoliat.
 Verum si pecunia decus ademeris, magna illa vis
 auaritiæ facile bonis moribus vincetur. Atque
 hæc ita sese habere, tamen si omnes æqui, atq; ini-
 qui memorent, tamen ubi cum factione nobilita-
 tis haud mediocriter certandum est: cuius si do-
 lum caueris, alia omnia in procliu erunt. Nam
 hi, si virtute satis valerent, magis æmuli bonorū,
 quam inuidi essent. Quia desidia, inertia, stupor
 eos inuasit atq; torpedo obstrepunt, obtreçant,
 atque alienam famam suum dedecus existimant.
 Sed quid ego plura quasi de ignotis memorem?
 Marci Bibuli fortitudo atque animi vis in Consu-
 latum erupit: hebes lingua, magis malus, quam
 callidus ingenio. Quid ille audeat, cui Consula-
 tus maximum Imperium maximo dedecori fuit?
 An L. Domitij magna vis est, cuius nullum mem-
 brum à flagitio, aut facinore vacat: lingua vana,
 manus cruentæ, pedes fugaces, quæ honestè no-
 minari non possunt, inhonestissima. Vnius tan-
 tum M. Catonis ingenium, versutum, loquax
 callidium, haud contemno. Parantur hæc Di-
 sciplina græcorum, sed virtus, vigilantia, labor,
 apud græcos nulla sunt. Quippe cum domi li-
 bertatem suam per inertiam amiserint, censesne
 eorum præceptis imperiū haberi posse? Reliqui
 de factione sunt inertissimi nobiles, in quibus, si-
 cut in situto, præter nomē nihil est additamenti.

Lucius

Lucius Posthumius & Marcus Fauonius mihi videntur, quasi magnæ navis superuacua onera esse, vbi salui perueniri visi sunt. Si quid aduersi coortum est, de illis potissimum iactura fit, quia precij minimi sunt. hæc hæctenus de plebe renouanda corrigendaque differui, &c. quæ quomodo etiam ipsa ad Disciplinam Ecclesiasticã transferantur, nemo nisi cæcus non videt, præsertim cum etiam versus illos, qui occasionem mihi scribendi dederunt, quasi interpretentur. Diuitias peperit quasi mater honorificata Religio, &cæt, sed filia postea deuorauit matrem. mox paulò post in eadem oratione, in eandem sententiam. Postquam mihi ætas ingeniumque adoleuit, haud fermè armis atque equis corpus exercui, sed animum in literis, quod natura firmus erat in laboribus habui. Atque ego in ea vita multa legendo atque audiendo ita comperi omnia regna, ciuitates, nationes, vsque eò prosperum imperium habuisse, dum apud eos vera consilia valuerunt. Vbicunque gratia, timor, voluptas ea corrumpere, post paulò imminutæ opes, deinde ademptum imperium postremò seruitus imposita est. Equidem ego sic apud animum meum statuo, cuicumque in sua ciuitate amplior illustriorque locus, quam alijs est, ei magnam curam esse Reipublicæ. Nam cæteris salua vrbe libertas tantummodo tuta est. Qui per virtutem sibi decus, diuitias, honorem pepererunt vbi paulatim inclinata Resp. agitari coepit, multipliciter animus curis atque laboribus fatigatur, aut gloriam aut libertatem, aut rem familiarem defensat, omnibus locis adest, festinat,

nat,

nat, quantò in secundis rebus florentior fuit, tan-
 tò in aduersis asperis magis anxie agitatur. Itaque
 vbi plebs senatui, sicuti corpus animo obedit,
 eiusque consilia exequitur patres consilio valere
 decet, populo superuacanea est calliditas. Itaque
 maiores nostri cum bellis asperrimis premeren-
 tur, equis, viris, pecunia amissa, nunquam defes-
 si sunt, armati de imperio certare, non inopia æ-
 rarij, non vi hostium, non aduersa res eorum in-
 gentem animum subegit? quin quæ virtute coe-
 perant, simul cum anima retinerent. Atque ea ma-
 gis fortibus consilijs, virtute, disciplina, quam
 bonis prælijs sunt parata, quippè apud illos v-
 nica Respubl. erat, ei consulebant, factio contra
 hostes parabatur: corpus atque ingenium pa-
 triæ, non suæ quisque potentia excitabat. Itaque
 Patres, quorum consilio antea dubia Respublic.
 stabiliabatur, oppressi, ex aliena libidine huc at-
 que illuc fluctuantes, agitantur: interdum alia,
 deinde alia decernunt: vt eorum, qui dominan-
 tur, similtas ac arrogantia fert, ita bonum ma-
 lumque publicum existimant. illis maiorum vir-
 tus partam reliquit gloriam, dignitatem, clien-
 telas, cætera multitudo plerunque inscia sit sen-
 tentia eorum à metu libera. tandem in fine istius
 secundæ orationis ad C. Cæsarem per Apostro-
 phen se conuertit & rogat vt Disciplinam, liber-
 tatem bonaque leges Respublic. restituar. In pri-
 ma Oratione de Ordinanda Republ. (nos accom-
 modamus ad ordinandam Ecclesiam) sic loqui-
 tur Orator. Neque quisquam te ad crudeles pœ-
 nas aut acerba iudicia inuocat, quibus ciuitas

vastatur magis, quam corrigitur, sed ut prauas artes, malatq; libidines ab iuuentute prohibeas. Nam sæpè ego cum animo meo reputans, quibus quisque rebus clarissimi viri magnitudinem inuenisset: quæ res populos nationesque magnis auctoribus auxisset. ac deinde quibus causis amplissima regna & imperia corruissent; eadem semper bona atque mala reperiẽbam, omnesque victores diuitias contempsisse & victos cupiuisset. neque aliter quisquam se attollere, & diuina mortales attingere, nisi omissis pecuniæ & corporis gaudijs, animo indulgens, non assentando neque concupita præbendo, peruersam gratiam gratificans, sed in labore patientia, bonisque præceptis & factis, fortibus excitando. Porro ij, quibus bis die ventrem onerare, nullam noctem sine scorto quiescere, mos est; vbi animum, quem dominari decebat, seruitio oppressere, nequaquam eo postea habet, atque claudo pro exercitio uti volunt. Nam imprudentia pleraque & se præcipitant. Verum hæc & omnia mala pariter cum honore pecuniæ desinent, si neque magistratus, neque alia vulgò cupienda venalia erunt. Iam ad Disciplinam Censoriam Romanorum redeamus. Aulus Gellius libro quarto Noctium Atticarum cap. vigesimo. Inter censorias severitates tria exempla castigatissimæ disciplinæ narrat. vnum est eiusmodi. Censor agebat de vxoribus solenne iusiurandum. verba hæc erant ita concepta. & tunc ex anni tui sententia vxorem habes? Habeo equidem respondit, sed non ex animi tui sententia. Tum Censor eum quod intempe-

stiuè

siuè lasciuisset, in ærarios reuulit, causamque hanc ioci scurrilis apud se dicti subscripsit. Altera seueritas eiusdem sectæ & disciplinæ est. De liberatum est de nota eius, qui ad Censores ab amico aduocatus est, & in iure stans, clarè nimis ac sonore oscitauit, atque inibi propè vt plecteretur, fuit, tanquam illud indicium vagi animi foret & hallucinantis & fluxæ & apertæ securitatis. Sed cum ille deierasset, inuitissimum selet ac repugnantem oscitatione victum, tenerique eo vitio, quod oscedo appellatur, tum nota iam destinata exemptus est. Publius Scipio Africanus Pauli filius vtranque historiam posuit, in oratione quam dixit in Censura, cum ad maiorum mores populum hortaretur. Item aliud refert Sabinus Massurius in septimo Memorabilium seuerè factum. Cens. ait. Publius Scipio Nasica & M. Popilius, eum equitum censum agerent equum nimis strigrosum & male habitum, sed equitem eius vberimum & habitissimum repererunt. & cur, inquiunt, ita est, vt tu sis quam equus curatior? Quoniam inquit, ego me curo, equum Staius meus seruus. Visum est parum reuerens esse responsum relatusque in ærarios, vt mos est. Obseruauit etiam ex eodem Gellio libro 5. cap. 19. Censores solitos habere orationes ad populum de moribus in quibus reprehendebant pessimos populi mores & corrigebant. idem Gellius li. 6. c. 14. Tria genera Disciplinæ seu poenarum commemorat. Vna est species *ὑπερσία* vel *κολοσις*, vel *παράνεσις*, cum poena adhibetur

Qq 2

casti-

castigandi atque emendandi causa, ut is, qui fortuito deliquit, attentior fiat correctiorque. altera est, quam *τιμωρίαν* appellant, ea causa animaduertendi est, cum dignitas auctoritasque eius, in quem peccatum est, tuenda est, ne prætermissa animaduersio contemptum eius pariat & honorem leuet. Idcirco ei vocabulum à conseruatione honoris factum; tertia ratio vindictæ, quæ *παράδειγμα* à græcis nominatur, cum punicio propter exemplum necessaria est, ut cæteri à similibus peccatis metu cognitæ poenæ deterreantur. Plato autem in Gorgia ex his tribus duas tantum vltimam & primam agnoscit, ut ibidem docet Gellius. Idem Aulus Gellius libr. 10. ca. 6. Non in facta modo, sed in voces etiam petulantiores publicè vindicatum est. Ita enim debere esse, visa est romanæ Disciplinæ dignitas inuiolabilis, nam ob mulieris cuiusdam improba verba ac iniuicia ædiles plebei mulctam dixerunt ei æris grauis viginti quinque millia. Idem Gellius libr. 11. cap. 1. cum duo. Mulctarum genera recenseat Minimam & supremam, quæ à magistratibus populi Romani more maiorum obseruabantur, tales mulctæ infligebantur in castris & in exercitu, si quis extra ordinem pugnasset & in similibus. Alexander Sardus de Moribus ac ritibus gentium libro secundo. Erant Romæ Censores morum Iudices, ut vocauit Varro, discutiunt enim Senatus & populi mores, de nuptijs inquirunt, liberorum procreatione, viuendi ratione & conuiujs. lustrum annum quoque condunt, census augunt, quod Consulum fuerat munus, & augent,

vecti-

vestigalia locant publicanis in conspectu popu-
 li Romani boueque immolato scriba Deos Im-
 peratores precatur, vt populi Romani res melio-
 res amplioresque facerent: senatores sex ordine
 remouent, & equites, plebeios inter ærarios re-
 digant. Nam equites ipsi, vbi militaria munera,
 legitimo tempore obuiissent, ad Censores duce-
 bant equum in forum, & enumeratis stipendijs
 & Imperatoribus, sub quibus militassent, meri-
 tas laudes vel vituperationes referebant. Quos
 Senatu vel alio ordine remouissent, poterant ij
 ordinem recuperare populi iudicio vel prælato-
 rum aut aliorum Censorum, quare eorum non
 dicebatur iudicium, sed animaduersio vel aucto-
 ritas, plura latius de eorum officio ibidem, addit
 Censores duos fuisse, patricium vnum, alterum
 plebeium, altero mortuo alter se abdicabat ma-
 gistratu, qui id facere volebat ducebatur in car-
 cerem. Erat potestas quinque annorum. Censo-
 res à græcis dicuntur νομοφύλακες, qui duo-
 decim Athenis erant sorte lecti, legum cñstodes
 quorum officium erat eos, qui legibus parerent,
 laudibus prosequi & honoribus, qui non pare-
 rent, pœna multare erant & νομοφύλακες le-
 gum custodes Spartz. Siculi vero in singulis ciui-
 tatibus duos Censores faciunt, qui imperatis tri-
 butis ex censu populo Romano soluunt. Alexan-
 der Sardus de Ritibus & moribus gentium libr.
 secundo, folio 110. Apud Romanos disciplinz &
 pœnarum genera erant octo damnum, vincula,
 verbera, talio, ignominia, seruitus exilium mors,

Q9 3

vide

vide hic plura de singulis, & apud Sigonium in libro de Iudicijs secundo capite tertio, de Poenis & libro secundo de Antiquo in re Ciuium Romanorum ca. 16. De notis Censorijs ordinum. Petrus Victorius Variarum Lectionum libr. 15. capit. 21. Censores ait fuisse, grauissimos Romæ magistratus, qui populi moribus præfesset, vnde etiam vocati, nec non qua poena eos afficerent, quorum facta vitamque non probassent. Marci Varronis verba de vita populi Romani apud Nonium extantia vim nominis declarant. Ideo censores appellarunt, quod essent arbitri populi idem enim valet censeris & arbitrari. Quomodo autem animaduernerent in eos, quos culpæ affines inuenissent, traditum fuit à Cicerone in 4. libro de Rep. his verbis ab eodem Nonio citatis. Censoris officium nihil ferè damnato affert, nisi ruborem. Ita que vt omnis ea iudicatio versatur tantummodo in nomine, animaduersio illa dicta est ignominia. hoc autem confirmat quoque, quod ipse iudicium huius magistratus, censoriam notationem vocare consuevit, hac notatione sola ignominia iniurebatur ei, qui suo officio defuisset. Paulus Manutius in lib. de Legibus Romanis. Lex de censoribus quinquenni imperio è gente patricia creandis primò lata est Geganio Macrino vndecimo, Quintio Capitolino V. Cofs. quam ipsam legem sexennio post Mamæmilius Dictator correxit lege lata, ne plus, quam annua ac semestris censura esset. grauis enim omnis diuicurna potestas in libera ciuitate. paulò post Manutius in eodem libro. Graue etiam eo anno patri-

cij

cijdamnum acceperere, quo Q. Publilius Philo
 dictator legem nouam tulit, vt alter vtique ex
 plebe censor crearetur. Lex à Pompeio lata fuit
 teste eodem Manutio, vt senatores certis de cau-
 ssa censoribus ordine mouerentur. Interdictio
 aquæ & ignis fuit apud Romanos (de qua lege
 Manutium in libello dicto fol. 176. & 213.) simi-
 lis disciplinæ excommunicationis. Leges de Mul-
 ctis explicat quoque Manutius in eodem libro
 folio millesimo quingentesimo nono. 160. Testis
 idem Manutius folio decimo quinto, eodem lib.
 ait quod Athenienses minus diu quam Lacede-
 monij, & Lacedemonij minus quam Romani flo- *Vide supra*
 ruerint, quod Athenæ citius, quam Sparta, & *li. 3. cap. 12.*
 Sparta citius quam Roma de recta maiorum con-
 suetudine & disciplina deflectens, legum impe-
 rium maiestatemque neglexit quare prudenter
 iudicat Polybius, quod duabus potissimum ciui-
 tatibus, Carthagine & Roma, multorum anno-
 rum bello de imperio certantibus, ad extremum
 succubuisse Carthaginem, & victam condicio-
 nes accepisse, ob eam maximè causam putat, quod,
 quo tempore inter eas incidit contentio, tum &
 Carthagine, multò quam antea negligentius, &
 Romæ multò quam vnquam, diligentius leges
 disciplinæ seruabantur, &cæt. Omnes leges Ma-
 nutianæ ferè sunt pœnæ Disciplinales & corre-
 ptoriae seu castigatoriae aliæ ambitus folio du-
 centesimo septuagesimo secundo, aliæ auari-
 tiæ folio centesimo quadragesimo septimo aliæ
 deportationis 171. aliæ corrupti iudicij 224.
 245. & 179. corruptelæ munerum. 161. 207.
 245. & 179. corruptelæ munerum. 161. 207.

Qq 4

alia

alia pœna interdicti & deportationis 214. 227.
 alia clandestinarum coitionum 248. alia exilij
 179. 174. 173. 179. 197. 241. 169. alia verberum in ci-
 uibus 226. alia contra pellices 139 alia corrupti
 iudicij vt quinto. & hic 238. alia contra illicitam
 venerem exercentes 246. 247. Prius non exclude-
 bantur iure iudicandi quos ignominia censores
 potassent, id significat Cicero in oratione pro
 Cluentio folio 134. postea tamen inductum lege
 Julia, vt Senatu moti iudicare non posset vide fo-
 lio 134. & 135. Quoniam Italia erat armentosissi-
 ma pro copia bouum aut ouium penuria multæ
 indicebantur, postea quoniam cum à magistra-
 tibus eiusmodi multa pecoris armentique dicta
 erat abigebantur boues ouesque alias precij pa-
 rui alias maioris, ea que res faciebat inæqualem
 multæ punitionem, idcirco postea pro ouibus &
 bobus multæ loco certa quora pecuniæ fuit con-
 stituta, multam indixerunt, ij apud quos legis
 erat actio, quod apud C. libro tertio, C. de mo-
 do multarum, constat & in eo titulo multarum
 coarctata est licentia folio 160. Possumus Disci-
 plinam definire ad imitationem Manutij in eo-
 dem libello folio decimo sexto quod nihil aliud
 sit quam bene viuendi norma legibus tradita at-
 que præscripta quæ definitio non longe abhor-
 ret à definitione Cypriani, de qua libro pri-
 mo, capit. secundo. Nunc paucis dispiciamus
 de Causis legum & canonum, qui ad Disciplinam
 pertinent. A corruptis moribus manasse canones
 nemini dubium est, nam vbi continenter, so-
 briè viuatur, vbi pietas colitur, vbi iustitiæ locus
 est,

est, quorsum ibi canon aut lex feratur? nec sanis corporibus quæsitæ medicina est: nec, qui leuiter & sedato cursu amnes fluerent, sed incitatis extraque ripas diffluentibus aggeres obiecti. ac vetulsi-
 simi mortalium omnem luxum ignorantes tranquillam vitam, ipsa natura duce, viuebant; post erupit iniuria & quod quisque potuit, id quisque velle, neglecta ratione cæpit, tunc necessariò leges & canones lati, & iniecta licentiæ quasi frena, quæ, si quis rectè agere sua sponte nollet, eum pœnæ metu in officio continerent: itaque conseruandæ augendæque Ecclesiæ causa, & vt essent bene viuendi norma, canones inuentos manifestè cognoscitur; quotquot autem Ecclesiæ particulares aut malas leges & canones habuerunt, aut bonis non rectè sunt vsæ, aliæ vi externa, aliæ domestica seditione conciderunt. Moderatam autem sic fuisse disciplinam legibus constitutam, ne pœna capitis cum pecunia coniungeretur, significat Cicero in oratione pro domo sua. In Disciplina quoque & iudicijs Romanis, si quis magistratum sine prouocatione creasset, tergo ac capite puniebatur, & sic Dictator, à quo antea prouocatio non erat, cum alijs magistratibus exæquatus est, fol. 51. tulit talem legem Duilius, sed L. Valerius & M. Horatius Coss. illam legem non modò confirmarunt, sed etiam auxerunt, nouò iure adscripto. cum illi de prouocatione ab omni magistratu, quicumque crearetur, lege sanxerunt, folio 50. 57. 58. M. Valerius Consul eam legem de prouocatione diligentius sanxit ad scripta pœna. si quis eum qui prouocasset, virgis cecidisset, securi uè necas-

set, at qua poena hac vna improbè fecisse, ea tum probitas erat, vt ignominia non minus quam acerbissima poena timeretur. Regum ætate non multæ leges de disciplina & moribus erant, quia nondum licentia, nondum vis emerferat, non luxuries, non illa, quæ opes, ferè consequitur, malorum artium lues in urbem inuaserat. regibus exactis simul cum publicis opibus & nata noua vitia sunt. & ea, quæ fuerant, aucta. : tunc vt ad varios morbos diuersa medicamenta inuestigata inuenta que sunt, sic ad ea mala, quæ manare coeperant in ciuitatem comprimenda atque sananda varia legum genera peperit necessitas. Numa tamen Pompilius multò magis ciuitatem legibus & bona disciplina excoluit, & ab armis ad religionem bonosque mores traduxit, & pietate erga Deum quasi freno ad impetus animorum reprimendos hominesque in officio & recta ratione continendas vsus est. Multas Romani leges sumptuarias seu cibarias tulerunt, quæ ad luxum cleri refrinandum, in Ecclesiæ praxin forent transferendæ, & tales leges seu canones sunt non negligendi, domus enim per immodicos priuatos sumtus exhauriuntur, at ex domibus ciuitas constat. itaque valere nõ potest, quasi corpus quoddam membris malè affectis: ideo leges cibariæ multæ ad coerendam luxuriam diuersis temporibus sunt latæ. Publius Cornelius Rufus motus senatu à censoribus, quod eum comperissent argenti facti, hoc est vasorum argenteorum decem pondo habere. De sumptibus mulierum C. Oppius tribunus pl. tulit ne qua mulier plus semiuncia auri haberet, neu
vesti-

vestimento versicolori vteretur neve vehiculo in oppido veheretur. Lex Melilia rationem polien-
 darum vestium fullonibus præscribat. De moderando sumptu funerum legem tulit Sylla dictator. Leges de Cœnis multæ fuerunt, Orchia numerū conuiuarum præscribat. Lex Fannia severitate sua superabat Orchia quod in priore numero tantum conuiuantium cohibebatur, licebatque secundū eam vnicuique bona sua inter paucos consumere. Fannia autē & sumptibus modum fecit asibus centum, deinde non solum qui prandia cœnasve maiore sumptu fecissent, sed etiam qui ad eas vocati essent, atque omninō interfuissent, penis legis æquē tenerentur. Hæ leges fuerunt planè necessariæ, Resp. enim ex luxuria conuiuarum, maiora quam credi par est, detrimenta patiebatur: siquidem eò res redierat, vt gula illecti plerique ingenui pueri, pudicitiam & libertatem suam vendiderent, plerique ex plebe Romana vino madidi in Comitium venirent & ebrij de salute Reip. confulerent. Lege Licinia cuique in dies singulos 30. duntaxat asses edendi causa consumere licebat, cæteris diebus qui excepti non essent, ne amplius apponeretur, quam carnis aridæ pondo tria & fassamentorum pondo. Lege Cornelia non conuiuorum magnificentia prohibita est, nec gulæ modus factus, verū minora precia rebus imposita, & quibus rebus dii boni quamque exquisitis & pene incognitis generibus deliciarum: quos illic pisces qualque offulas nominat? Lex Restia ferente Restione licet optima foret, obstinatio tamē luxuriæ & vitiorū firma concordia, nullo abrogante irritam

*Udalricus
 Zasius in Catalogo legum
 ant. f. 83 54.
 85. octo leges
 sumptuarias
 in vno cap.
 connectit.*

Macrobius.

irritam fecit, illud tamen memorabile de Resti-
one latore ipsis legis, fertur eum, quoad vixit, fo-
ris postea non cœnasse: ne testis fieret contemp-
tæ legis, quam ipse bono publico pertulisset. Ne-
cessitas & utilitas Ecclesiæ varia pœnarum genera
& disciplinæ Canones ac regulas pepererunt, qui-
bus fundatur & munitur publica Ecclesiæ salus.
Cicero in libro 3. de natura deorum Romani im-
perij magnitudinem à bonis legibus & discipli-
na fluxisse significat, & præsertim ab ea lege &
Disciplina Romuli, ne quid fieret inaugurato fi-
ne auspicijs deorum: hisce auspicijs constitutis
ait Romulum iecisse fundamenta ciuitatis popu-
lum reuerentiâ numinis & pietate deuincientē.
Cicero de Oratore. Vitia hominum atque frau-
des damnis, ignominijs, vinculis, verberibus, exsi-
lijs. mortē mulctantur. Vdalricus Zasius in Cata-
logo legum Antiquarum leges ad coercionem
& disciplinam criminum spectâtes breuiter has
sequentes recenset Legem Iuliam de adulterijs
folio 81. legem Iuliam contra ambitum 73. De no-
ta Censoria tulit legem Clodius, ne quem Censo-
res in senatu legendo præterirent, neue qua igno-
minia afficerent, nisi quis apud ipsos accusatus &
vtriusque Censoris iudicio condemnatus esset ait
Asconius. hac lege Censoriæ potestatis ius immi-
nutum est, quod 400. annis in Repub. ait Cicero
in Pisonem retentum fuerat. Antea enim Censo-
ribus notam apponere licuit etiam iure non accu-
satis, & quod vnus statuisset, nisi alter diserte in-
tercessisset, aut notatum liberasset, tantundem e-
rat, ac si vtriusque iudicio esset damnatus. fol. 22.

b. Lex

b. Lex Scantinia statuebat pœnam decem milliũ nummum auctore Quintiliano lib 6. & 7. Oratoriarum Institut. in eos, qui alienam pudicitiam sollicitassent: sed postea ob magnitudinem huius sceleris atque culpæ maximam atrocitatem pœna gladij à Christianis Imperatoribus constituta est, quam primum sanxerunt Constantius & Constant, vt habetur in L. cum vir nubit. C. ad l. Iuliã de adulterijs. vide in Catalogo Zasij, folio 109. De multis leges tres enarrat. fol. 5. & 60. Legem Pompeiam contra parricidia explicat folio 99. Legem Iuliam peculatus, & de residuis & sacrilegijs exponit folio 66. Legem Corneliam de Sicarijs & veneficis habet folio 28. Porrò de Censoribus adde præcedentibus libet. quæ inueniuntur in lib. Guerini Pisonis Soacij I. C. Patauini de Romanorum ac Venetorum magistratuum inter se comparatione à numero 58. vsque 64. Censorum auctoritas à parua origine nempe à censendis ciuibus orta, inquit, Lilius tanto incremento aucta est, vt morum disciplinæque Romanæ penes eum regimen senatus, equitumque Centuriæ, decorisque discrimen sub ditione eius magistratus esset, quem ideo magistratum Plutarchus in vita Titi Flamminij amplissimum vocat & perfectissimum Reipubl. culmen. idem Plutarchus in Paulo AEmilio. Censura, inquit, maximæ omniũ reuerentiæ magistratuum, plurimæque potestatis in alijs rebus, tum maximè ad morum emendationem. nam à senatu remouere potest, equitibus auferre equos, notare infamia, censum agere. idẽ Plutarchus in M. Catone. Post Consulatum censuram

ram

rām ambiuit, quę cū sit omnium magistratuū
facilē princeps, vniuersę Reip. supremum & per
fectissimum locum habet, hęc cū alias res, tum
verò vt mores vitasq̃ discutiat, plurimo impe
rio ac potestate est, vtique de nuptijs, de libero
rum procreatione, de viuendi ratione, de conti
uijs diligenter inquirat, nullam denique omni
um cupiditatum ac institutionum esse, quam o
dorari ac indagare non oporteat: ijs enim longē
putabant facilius quam publicis muneribus, aut
ijs, quę in oculis omnium fiunt, hominum mores
eum posse depræhendere, qui seueritate discipli
næ, nequis ad voluptatem vteretur, custodiret, &
acerrimè coereret, ne quis primam ac consue
tam viuendi disciplinam transgrederetur. Ex his
colligere possumus tres fuisse notas Censorias,
vel enim magistratu reos mouebant, vel publi
cum equum auferebant, vel faciebant ærarios,
hoc est eorum nomine pro derelicto habito no
tæ causa suffragijs priuabantur, nec amplius de
scribebantur in albo suæ centuriæ, nisi vt pro ca
pitate dūtaxat tributj causa æs conferrent, vt Asco
nius Pædianus ait in Diuinationem Cic. Erat hic
ex maioribus magistratibus, imò in omnes alios
magistratus ius potestatemq̃ habebat: poterant
enim Censores omnibus ordinibus secundū me
rita pœnas statuere quemcunq; magistratu priua
re si eo indignus videretur, adeoq; Senatores ip
sos senatu eijcere, vt & Catonem fecisse in Censu
ra legimus, qui L. Flaminiū, quod meretricis hor
tatu, reum quempiam occidi iussisset, ordine sena
torio extrusit, vt refert Val. Max. li. 2. c. 4. Quod ad
morum castigationem, Censorum nomen, nume
rum

*Eadem habet
Aimarius Ri
ualius ad
ll. 12. tabula
rum.*

rum ac potestatem pene parem Veneti obseruāt, qui ne in creādis magistratibus ambitu peccetur, diligenter animaduertūt, quod si quid in ea re fuerit compertum animaduersione dignū, consiliorum arbitrio suffragationeq; seuerissimè cognoscitur. Diuisa postmodum fuit potestas & auctoritas, ita vt alij cēsores supra supradictos creati fuerint coercendis conuiuiorum ac vestium sumptibus. Magna familia sine disciplina administrari non potest: Ecclēda autem est quasi magna quædā familia Dei omnipotentis; eget ergo gubernatione per disc. Eccl. Romani etiā rigidā discipl. seruauerunt in præfides prouinciarum si quid deliquissent atq; à legibus recessissent multis iudiciorum laqueis irretiti fuerunt. Tribus autem in primis quæstionibus ac legibus obnoxij fuerunt, peculatus, si prædā aut pecuniā publicā auertissent, quo iudicio etiā obstricti erāt, quæstores, legati, & scribæ eorū, maiestatis, si aut exercitū, aut prouinciā hosti prodidissent, aut vltro exercitū è prouincia eduxissent, aut bellū sine S. C. intulissent, repetundarum, si se in socios aut auarè, aut superbè, aut libidinosè, aut crudeliter, aut iniustè gessissent, quæ lex maximè socialis fuit, & prouinciarum salutē continuit Carolus Sigonius lib. 2. de antiquo iure prouinc. c. 12. hæc tradit. Idem Sigon. l. 2. de Iudic. c. 3. octo pœnarū seu Disciplinarum genera, quibus crimina (de quibus c. 2. l. 2. de Iudicijs) vindicata fuerunt, explicat. Disciplinæ autem seu iudiciorum & pœnarum exequutores quæstores appellati sunt, partim reges, partim consules, & alij à senatu huic muneri præfecti, de quibus latè agit

agit

agit Sigonius lib. 2. de Iudicijs cao. 4. horum quæ-
 sitorum imaginem nobis in Ecclesia repræsentat
 Episcopi & alij prælati Disciplinam Ecclesiasti-
 cam exercentes vel exequentes. talis fuit & Iudex
 quæstionum seu criminum cum potestate. Sigonius
 lib. 2. c. 5. de iudicijs. Formam autem accusa-
 tionis & defensionis, quam exponit Sigonius lib.
 2. de Iudicijs cap. 17. & 18 imitantur etiam Prælati
 in Disciplinæ Ecclesiasticæ vsurpatione. Quin &
 officium Quæstoris de quo lib. 2. de Iudicijs cap.
 21. iidem Præsides Ecclesiæ in disciplina sequun-
 tur. Nec caruerunt sua debita Animaduersione
 Romani, quam exponit Carolus Sigonius lib. 2.
 de Iudicijs cap. 24. Animaduersionis Disciplina
 fuit multæ pœneve persequutio, quæ prætorie
 curæ mandata fuit. In multa sic res fuit acta. Pe-
 cunia per magistratum exigebatur, quod si illi
 soluendo non esset, bona auctioni subijciebantur
 ea, qui emissent, sectores vocati sunt. Verberatio
 coërcitio, talio per lictores magistratus eius sunt
 facta, cuius illa fuit iudicatio. Infamium cura
 mandata fuit Censoribus. ne eos in Republ. pate-
 rentur, illa, quibus per infamiæ notam priuati-
 rant, obire. exilij obeundi exemplum Coriolanus
 sit, de quo Dionysius lib. 7. Moris etiam erat apud
 Romanos, vt de vno crimine sapius leges ferren-
 tur. quod aut primæ leges vetustate obsolesceret,
 aut pœnæ leuitate negligenterentur, aut aliqua ex
 parte glifcente hominum libidine & ipsæ essent
 augendæ. idem & in Canonibus ac legibus Eccle-
 siasticis fieri consuevit. agit Sigonius deinceps à
 cap. 17. lib. 2. de Iudicijs vsque ad cap. 33. De Disci-
 plina

*Sigonius lib.
 2. cap. 16. de
 Iudicijs.*

plina, pœna & correctione singulorum criminum cap. 17. de pecunijs repetundis, cap. 18. De pœna peculatus, pecuniarum residuarum & sacrilegij, cap. 19. De crimine læsæ maiestatis. cap. 30. De Disciplina ambitus. cap. 31. De Disciplina ficariorum, veneficiorum & parricidiorum. c. 32. De crimine falsi. cap. 33. De legibus de vi. lib. 3. cap. 2. De Criminibus in Iudicijs popularibus, & c. 3. de pœnis eorundem, & c. 11. de multæ pœneve irrogatione. De animaduersionis & pœnarum generibus. lib. 3. de Iudicijs, cap. 13. de tormentis in Equuleo. hæc planè omnia ad Disciplinam populi Romani pertinent. Porrò disciplina deserta concidere regna & imperia pulchrè & breuiter docet C. Velleius Paterculus initio libr. 2. Romanæ historiæ in hæc verba. Potentiæ Romanorum prior Scipio viam aperuerat, luxuriæ posterior aperuit quippe remoto Carthaginis metu, sublataque Imperij æmula, non gradu, sed præcipiti cursu à virtute descitum ad vitia transcursum, vetus disciplina deserta, noua inducta, in somnum à vigilijs ab armis ad voluptates, à negotio in otium conuersa ciuitas: tum Scipio Nasica in Capitolio porticus, tum Metellus, tum in circo Cn. Octavius multa amœnissima moliti sunt, publicamq; magnificentiam sequuta est priuata luxuria. Salust. ruinam Romani imperij luxui ac libidiui acceptam fert, quod amare, potare, mirari signa & diripere prouincias Romanus exercitus cœperit. idem ait. O venalem urbem si emptorem venerit. Iuuenalis quoque conquerebatur luxuriam victum orbem vlcisci. Et sanè necessaria fuit omnino

Rr

no

nò apud Romanos Censorum Disciplina, quandoquidem apud eos, luxus in vestibus, cibis, potibus & conuiujs nimis magnus censebatur, vt copiosè ex Salust. grauiissimo luxuriæ Romanæ censore narrat. Macrobius lib. 3. Saturnaliorum cap. 13. toto. & 14. 15. 16. at ca. 17. lib. 3. Macrobius refert disciplinam, leges & remedia Romanorum contra luxuriam, quales fuerunt octo leges sumptuariæ, de quibus supra dictû. Leges autem sumptuariæ, ait Macrobius in fine c. 19. ferebantur à singulis, qui totius ciuitatis vitia corrigerent, id est, à Censoribus. At nisi pessimis effusissimisque moribus viueretur, profectò opus ferendis legibus nõ fuisset, vetus verbum est. Leges bonæ ex malis moribus procreantur. Modum autem reprehendendi exponit Macrobius lib. 7. Saturnaliorum cap. 1. Nihil tam cognatum sapientiæ, quam locis & temporibus aptare sermones, personarum, quæ adertunt æstimatione in medium vocata. Alios enim relata inciderunt exempla virtutum, alios beneficiorum, alios modestiæ: vt & qui aliter agebant sæpe auditis talibus, ad emendationem venirent. Sic autem vitijs irretitos, si & hoc in conuiujs egerit loquendi ordo, feriet philosophia non sentientes: vt Lyber pater thyrsò ferit per obligationem circumfusæ hederæ latente mucrone: quia non ita profitebitur in conuiuio censorem, vt palam vitia castiget. Si oportunitas necessariæ reprehensionis emerferit: sic à philosopho proficiscetur, vt & recta & efficax sit. Quid mirû, si feriet sapientes (vt dixi) non sentientes, cum interdû sic reprehendat, vt reprehensus hilaretur, & c. 2. li. 7.

Hoc,

Hoc, inquit Eustachius, teneas volo, non de ea me reprehensione dixisse, quæ speciem accusationis habet, sed quæ vituperationis instar est. hoc græci *σκόμμα* vocant, non minus quidem amarum quam accusatio, si importunè proferatur. Sed à sapiente sic proferetur, vt dulcedine quoque non careat. vide Iacobum Omphalium D. libr. 3. de usurpatione legum cap. 12. quod iustitiæ iurisque exercendi seueritas publicam magistratus vindictam postulet, illumque qui velit nocentes punire, omni reprehensione vacare debere, poenâ autem non ex priuato affectu, sed iuxta æquitatis & Iuris normam esse constituendam. & idem lib. 6. de Usurpatione legum c. 19. Aequi & boni iudicis seueritatem, nonnunquam esse clementia temperandam. Idem lib. 2. Ciuilis Politix c. 24. Magistratus Animaduersio in delinquentes eorumque correctio quam temperationem cōtinere debeat. & lib. 2. c. 25. Ciuilis Politix Magistratus Igem innocentix cæteris indicens abesse ab omni scelere, etiam cæteris rectè viuendi exemplo egregiè antecellere debet. Hæc quatuor insignia capita Omphalij quoniam Romanam & germanam Disciplinam, eiusdemque modum & formam continent eleganter, omninò erunt à Disciplinæ exercitatoribus & usurpatoribus consulenda & inspicienda. Apud Romanos etiam quando canes non vigilabant, anseres Capitolium custodiebant, sic Cic. pro Sexto Roscio Amerino: ita cum Prælati dormiunt magistratus secularis potest inuigilare Disciplinæ, & supplere defectum ac negligentiam Prælatorum.

Rr 2

CAPVT